

Radivoje Dinulović

OVO ĆE UBITI ONO ili nova tekstualnost arhitektonske forme

Nisam nikada bio u Berlinu. Nisam, dakle, neposredno doživio prostor Jevrejskog muzeja Danijela Libeskinda. Ipak, moj lični doživljaj ovog arhitektonskog dela spada u najsnažnije koje pamtim – uz stvarno suočavanje sa zgradom nekadašnjeg tršćanskog zatvora Rižarna pri Svetoj Soboti i muzejem Banjičkog logora u Beogradu. Libeskindov uspeh je, međutim, značajno doprineo da shvatanje kuće kao umetničkog predmeta, objekta za posmatranje, prizora – poput Sidnejske opere Jorna Utzona, ili Gugenhajmovog muzeja u Bilbao Frenka Gerija – postane prihvatljivo i poželjno.

Ovaj stav bi mogao biti povod različitim razmišljanjima o arhitekturi i percepciji prostora, o sećanju i kulturi sećanja (kao i o kulturi zaborava), o vrstama kuća, kao i dramatičnosti i slojevitosti koje neke od njih već po sebi i u sebi nose, o funkcijama arhitekture i funkcijama u arhitekturi. Takođe, o centralnoj temi ovog teksta – odnosu arhitektonskog objekta prema tekstualnom sadržaju i arhitektonske strukture koja postaje isključivo (ili, barem pretežno) tekst. Nije, naravno, sporna tekstualna, a ni memorijalna funkcija arhitekture – barem je u našoj sredini vaspitanje decenijama počivalo na poštovanju, pa često i kultu spomenika. Za moju generaciju, spomenika Narodno-oslobodilačkoj borbi, Revoluciji, Ofanzivama i Herojima, pre svega. Spomenik je legitimna i dragocena arhitektonska tema – tome nas uči primer Bogdana Bogdanovića koji je kao graditelj spomenika postao jedan od najznačajnijih (a za mnoge i najznačajniji) jugoslovenski arhitekta druge polovine dvadesetog veka. Ali, da bi ovakav objekat ostao u domenu arhitekture, mora se i zvati spomenikom.

Problem nastaje onog trenutka kada primarna funkcija kuće koja se, naprimer, zove Sidnejska opera postane spomenička. I kad prestane da nas zanima kakve se operne predstave u ovoj kući pripremaju, izvode i gledaju, na koji način je uspostavljen scenski prostor, kakve socijalne i ideološke poruke nosi konfiguracija gledališta. Da ne bude zabune – ja uopšte ne dovodim u pitanje ni vrednost ni značaj Utzonove građevine, jedine u savremenoj istoriji koja je postala znak za grad, državu i kontinent, ali nesumnjiva analogija ovog objekta sa slikom jedrenjaka u luci, kao ni ostale metafore koje formalni sklop kuće može da pobudi ne dopiru do njenog stvarnog sadržaja, niti na bilo koji način korespondiraju sa njenom unutrašnjom strukturom.

Kuća Danijela Libeskinda se zove muzej. Tom muzeju, međutim, eksponati nisu bili potrebni – od 1999. godine, kada je otvoren, do 2001, kada je u muzej uneta stalna postavka – „praznu“ kuću je posetilo više od 350 hiljada ljudi. Mi možemo i moramo razmišljati o tome da li je arhitekta ovde nadigrao naručioce projekta, i da li je uopšte reč o muzeju, ali nema nikavih sumnji da je po sredi arhitektura.

Jer, ova kuća je mašina. Ne kuća koja izgleda kao mašina, već kuća koja funkcioniše – kao kod Korbizijea. Svaki ambijent je scena sa jasno izraženom dramskom funkcijom i strukturom. Proporcije, prostorne granice, materijal, tekstura, svetlo, zvuk – istovremeno su sredstva arhitekture i scenskog dizajna. Libeskindova kuća je mašina za proizvodnju doživljaja.

A šta proizvodi Gerijev muzej u Bilbao?

Da, naravno, proizvodi novac, dramatično je pokrenuo razvoj jednog grada i čitave regije, postao je ikona savremene umetnosti i savremene ekonomije, ali, da li su to odrednice koje ga svrstavaju u arhitekturu? Proizvodi i doživljaje, samo, u kakvoj su vezi ti doživljaji sa umetničkim delima zbog kojih je kuća sagrađena? Da li su za koncept i smisao ove kuće uopšte važna dela izložena u muzeju? Da li je značajan način na koji su realizovane postavke? Da li su ambijenti galerijskih prostora doneli nove mogućnosti za izlaganje i predstavljanje umetnosti? Da li su ti ambijenti u korespondenciji sa karakterom eksterijera građevine, i kakvoj? Ili je kuća postala prizor?

Roland Bart je napisao da fotografija ne dodiruje „umetnost preko slikarstva, nego preko pozorišta“. Baš kao što arhitektura ne dodiruje umetnost kroz dizajn, već kroz funkcije. Pri tome je množina imenice „funkcija“ ovde posebno važna – utilitarnost nije jedina funkcija arhitekture, a tekstualnost je uvek bila i jeste jedna od najvrednijih. Ta tekstualnost, međutim, mora biti iskrena, istinita i zasnovana – ne na dizajniranim prizorima, na osnovu kojih sebi tako često uzimamo pravo da sudimo o vrednostima prostora, već na suštinskom zadatku arhitekture – da život ljudima učini boljim.

Pitanje je, samo, da li jasno znamo na koje sve ljude mislimo i kome se obraćamo gradeći spomenike, kuće i gradove.